

منطقه منا؛

چشم انداز اقتصادی و چالش های پیش رو

معاونت بررسی های اقتصادی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

تهیه و تنظیم:

مهسا رجبی نژاد

معاونت بررسی‌های اقتصادی
اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

تیر ۱۴۰۳

منبع گزارش: *Global Economic Prospects, World Bank, June 2024*

از طریق پست الکترونیکی زیر می‌توانید پیشنهادهای و نظرات اصلاحی خود را به واحد مربوطه منعکس کنید:

Economic_research@tccim.ir

مواضع این گزارش، الزاماً مواضع اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران نیست.

استفاده از مطالب این گزارش با ذکر منبع بلامانع است.

Mena; Economic Prospects and Challenges ahead

Regional transformations in the Middle East and North Africa (MENA) over the coming years are poised to confront significant challenges. Prolonged conflicts and escalating regional violence, resulting in diminished economic growth and infrastructure degradation, constitute the foremost threats to the region. These tensions not only impact directly involved nations but also exert profound influence on neighboring and global economies.

According to the latest data from the World Bank, economic growth in the MENA region is anticipated to reach 2.8% in 2024, rising to 4.2% by 2025. However, this trajectory is notably susceptible to the volatile dynamics of declining oil production and persistent conflicts. Particularly vulnerable are the economic prospects of the West Bank and Gaza, Syria, and Yemen, characterized by ongoing tensions and socio-political uncertainties. Armed conflicts have the potential to disrupt oil supply chains, escalate reconstruction costs, and exacerbate food insecurity and poverty levels.

Moreover, tightening global financial conditions, rising interest rates and challenges in accessing foreign investment pose significant threats to the region's fragile economies, particularly those dependent on oil imports. Oil-exporting countries also face similar challenges, grappling with reduced oil revenues that amplify fiscal deficits and constrain government expansionary policies.

Amidst these formidable challenges, stronger-than-anticipated economic growth in advanced economies, notably the United States, presents an opportunity to enhance regional conditions. Increased global demand for oil and manufactured goods from oil-importing nations could stimulate exports and bolster economic growth. However, addressing these complexities demands robust policy frameworks and timely interventions to alleviate tensions, enhance infrastructure resilience, and fortify financial stability.

In conclusion, the MENA region confronts a precarious outlook necessitating a strategic focus on sustainable development and regional risk mitigation. This imperative underscores the need for policymakers and economic leaders to adopt innovative strategies and strengthen regional collaborations to effectively navigate future challenges. This report provides a concise review of recent developments in the MENA region, outlines economic growth prospects, and assesses forthcoming risks in detail.

فهرست مطالب

- ۴ ..... خلاصه مدیریتی
- ۵ ..... ۱. تحولات اخیر
- ۷ ..... ۲. چشم‌انداز رشد اقتصادی در خاورمیانه و شمال آفریقا
- ۱۰ ..... ۳. آینده پرمخاطره منطقه منا
- ۱۳ ..... ۴. جمع‌بندی

خلاصه مدیریتی

تحولات منطقه‌ای در خاورمیانه و شمال آفریقا طی سال‌های آینده با چالش‌های فراوانی همراه خواهد بود. درگیری‌های طولانی‌مدت و افزایش خشونت‌های منطقه‌ای که به کاهش رشد اقتصادی و تخریب زیرساخت‌ها منجر شده است، اصلی‌ترین تهدید برای این منطقه به شمار می‌رود. این تنش‌ها نه تنها بر کشورهای مستقیماً درگیر، بلکه بر اقتصادهای همسایه و سایر کشورهای جهان نیز تأثیرگذار خواهند بود.

مطابق آخرین آمارهای منتشر شده توسط بانک جهانی، پیش‌بینی می‌شود رشد اقتصادی در این منطقه در سال ۲۰۲۴ به ۲.۸ درصد برسد و در سال ۲۰۲۵ به ۴.۲ درصد افزایش یابد، اما این روند، به شدت تحت تأثیر کاهش تولید نفت و درگیری‌های مداوم قرار دارد. به‌ویژه، چشم‌انداز اقتصادی کرانه باختری و غزه، سوریه و یمن به دلیل ادامه تنش‌ها و عدم قطعیت‌های سیاسی و اقتصادی، بسیار نامطمئن باقی مانده است. درگیری‌های مسلحانه ممکن است موجب اختلال در عرضه نفت، افزایش هزینه‌های بازسازی و گسترش ناامنی غذایی و فقر شود.

علاوه بر این، تنگنای مالی جهان، افزایش نرخ بهره و دشواری دسترسی به سرمایه‌گذاری خارجی، تهدیدی جدی برای اقتصادهای آسیب‌پذیر منطقه به‌ویژه واردکنندگان نفت به حساب می‌آید. کشورهای صادرکننده نفت نیز با چالش‌های مشابهی روبه‌رو هستند؛ به‌ویژه آن که کاهش درآمدهای نفتی، کسری‌های مالی را افزایش داده و سیاست‌های انبساطی دولت‌ها را تحت فشار قرار داده است.

در میان تمامی این چالش‌ها، رشد اقتصادی بیش از حد انتظار در اقتصادهای پیشرفته، به‌ویژه ایالات متحده، می‌تواند فرصتی برای بهبود شرایط منطقه‌ای فراهم آورد. افزایش تقاضای جهانی نفت و تولید کالاهای غیرنفتی توسط کشورهای واردکننده نفت، می‌تواند به افزایش صادرات و رشد اقتصادی این کشورها کمک کند. با این حال، نیاز به سیاست‌گذاری‌های موثر و اقدامات عاجل برای کاهش تنش‌ها، افزایش تاب‌آوری زیرساخت‌ها و بهبود شرایط مالی ضروری است تا از اثرات مخرب این تهدیدات کاسته شود.

در مجموع، منطقه منا با چشم‌انداز پرمخاطره‌ای مواجه است که مستلزم توجه ویژه به استراتژی‌های توسعه پایدار و کاهش ریسک‌های منطقه‌ای است. این موضوع، سیاست‌گذاران و مدیران اقتصادی را ملزم به اتخاذ رویکردهای نوآورانه و همکاری‌های منطقه‌ای مستحکم‌تر برای مقابله با چالش‌های پیش‌رو می‌نماید. در این گزارش، ضمن مرور کوتاهی بر تحولات اخیر منطقه منا، چشم‌انداز رشد اقتصادی این منطقه و ریسک‌های پیش‌روی آن طی سال‌های آتی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

پس از آن که منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا رشد ۱.۵ درصدی را در سال ۲۰۲۳ تجربه کرده، انتظار می‌رود رشد اقتصادی این منطقه بهبود یابد و به ۲.۸ درصد در سال ۲۰۲۴ و ۴.۲ درصد در سال ۲۰۲۵ افزایش یابد. با این حال، چشم‌انداز سال ۲۰۲۴ از پیش‌بینی ژانویه بدتر شده که دلیل آن کاهش داوطلبانه بلندمدت تولید نفت و درگیری‌های مداوم در خاورمیانه، به ویژه در غزه است. خطرات این پیش‌بینی در درجه اول تشدید بالقوه درگیری‌های مسلحانه، افزایش خشونت‌های محلی و تنش‌های اجتماعی، بلایای طبیعی مکرر یا شدیدتر و رشد کندتر از حد انتظار در چین است.

۱. تحولات اخیر

تنش‌های ژئوپلیتیکی و عدم اطمینان در سیاست‌ها در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا به شدت افزایش یافته است. به گزارش بانک جهانی و سازمان ملل در سال ۲۰۲۴، درگیری متمرکز در غزه منجر به تخریب زیرساخت‌ها در مناطق کرانه باختری و نوار غزه شده است. این درگیری همچنین پیامدهای منطقه‌ای گسترده‌تری را به همراه داشته و جمهوری اسلامی ایران، لبنان و جمهوری عربی سوریه را درگیر کرده است. علاوه بر این، حملات در دریای سرخ، که از یمن آغاز می‌شود، منجر به کاهش ترانزیت از طریق کانال سوئز، اختلال در تجارت جهانی و افزایش عدم اطمینان در سیاست‌ها، به ویژه در کشورهای همسایه، گردیده است.

بعد از کاهش رشد منطقه‌ای به ۱.۵ درصد در سال ۲۰۲۳، فعالیت اقتصادی در خاورمیانه و شمال آفریقا از ابتدای سال ۲۰۲۴ تا اواسط آن کاهش یافته، که بر کشورهای صادرکننده و واردکننده نفت تأثیر گذاشته است. کشورهای صادرکننده نفت، اعم از اعضای سازمان کشورهای صادرکننده نفت (اوپک پلاس)، تصمیم به تمدید کاهش‌های تولید نفت تا پایان سال ۲۰۲۵ گرفتند که در ابتدا در ژوئن ۲۰۲۴ اتخاذ شد. همچنین، چندین عضو اوپک پلاس تصمیم گرفتند که کاهش‌های تولید خود را پس از یک تمدید سه ماهه در مارس، تا پایان سپتامبر ۲۰۲۴ حفظ کرده و سپس با برنامه‌ریزی برای تدریج کاهش آن از اکتبر ۲۰۲۴ عمل کنند. در همین حال، از زمان توافق اولیه درباره کاهش تولید در آوریل ۲۰۲۳، فعالیت‌های مرتبط با نفت رشد چندانی نداشته‌اند. کشورهای واردکننده نفت نیز با فعالیت‌های ضعیف در بخش خصوصی روبرو شده‌اند که بخشی از آن به دلیل افزایش نرخ تورم است. برخی از کشورها همچنین با چالش‌هایی از جمله کسری‌های قابل توجه در حساب جاری و ذخایر ارزی روبه‌رو هستند.

کشورهای صادرکننده نفت در شورای همکاری خلیج فارس^۱ مانند بحرین، کویت، عمان، قطر، عربستان سعودی و امارات متحده عربی به دلیل کاهش تولید نفت، فعالیت اقتصادی خود را کاهش داده‌اند. به عنوان مثال، عربستان سعودی در سه ماهه اول سال ۲۰۲۴ نسبت به سال قبل از آن شاهد انقباض بود و سومین سه ماهه متوالی کاهش را نشان داد. با این حال، رشد قوی در بخش‌های غیرنفتی ناشی از مصرف خصوصی و سرمایه‌گذاری تجاری به جبران برخی از تأثیرات منفی رکود بخش نفت کمک کرده است.

از سوی دیگر، ایران که به توافق اوپک پلاس متعهد نیست، در سال مالی ۲۰۲۳-۲۰۲۴ (از اواخر مارس ۲۰۲۳ تا اواخر مارس ۲۰۲۴) رشد اقتصادی خود را ۵ درصد برآورد کرده است. این رشد با افزایش تولید و صادرات نفت، همراه با توسعه قوی در بخش‌های غیرنفتی مانند خدمات، حمایت شده است. در همین حال، عراق تا حدودی به دلیل کاهش تولید نفت، که به ضعیف‌تر شدن فعالیت‌های اقتصادی کلی کمک کرده، با چالش‌های اقتصادی مواجه شده است.

شایان ذکر است، در میان کشورهای واردکننده نفت، کندی فعالیت اقتصادی کمتر از کشورهای صادرکننده نفت بوده است. در مصر، انتظار می‌رود رشد در سال مالی ۲۰۲۳/۲۴ (ژوئیه ۲۰۲۳ تا ژوئن ۲۰۲۴) به ۲.۸ درصد کاهش یابد که ۰.۷ درصد کمتر از برآورد ژانویه است. این پیش‌بینی تجدیدنظر شده به دلیل تولید ضعیف‌تر ناشی از محدودیت‌های واردات، کاهش عملیات بخش گاز، کاهش حمل و نقل از طریق کانال سوئز، کاهش سرمایه‌گذاری به دلیل محدودیت اعتبار بخش خصوصی و بهبود کندتر گردشگری به دلیل درگیری‌های منطقه‌ای است.

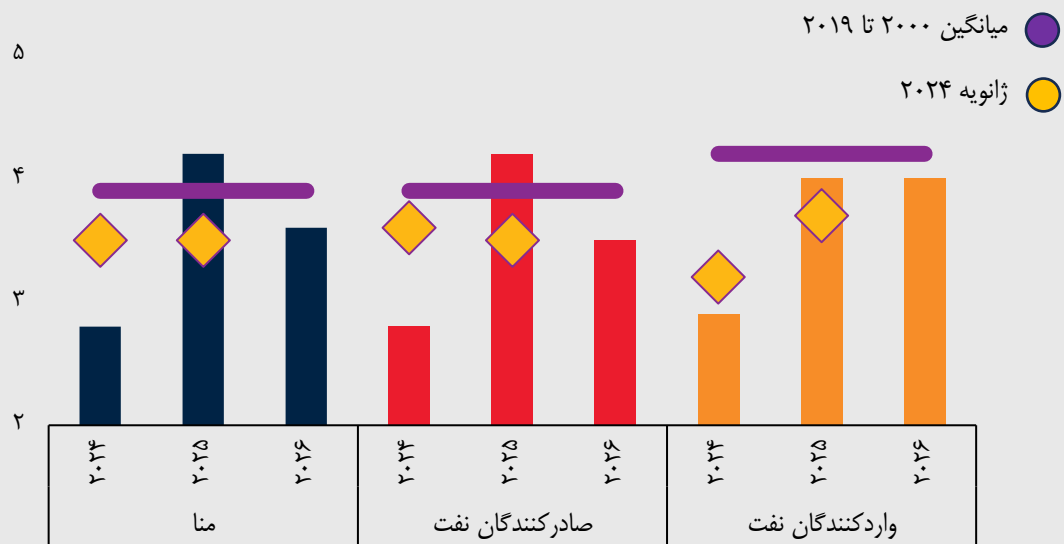
فعالیت اقتصادی در تونس نیز به دلیل خشکسالی شدید در سال ۲۰۲۳ متوقف شده است که به شدت تولیدات کشاورزی را تحت تأثیر قرار داده و موجب کاهش آن شده است. در مراکش، تولیدات کشاورزی در اوایل سال ۲۰۲۴ علی‌رغم بهبود قوی در سال ۲۰۲۳ کاهش یافت، اما بخش خدمات، به ویژه گردشگری، همچنان قوی باقی مانده است. در همین حال، تخمین زده می‌شود که اقتصاد کرانه باختری و غزه در سال ۲۰۲۳ به میزان ۶.۴ درصد کاهش یافته باشد که یک تجدیدنظر نزولی قابل توجه ۲.۷ درصدی نسبت به ژانویه است. این انقباض عمدتاً به دلیل تخریب گسترده زیرساخت‌ها و ظرفیت تولید در غزه، همراه با کمک‌های بشردوستانه محدود است که شدیدتر از حد انتظار اولیه بوده است.

¹ Gulf Cooperation Council

۲. چشم‌انداز رشد اقتصادی در خاورمیانه و شمال آفریقا

انتظار می‌رود رشد اقتصادی در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا در سال ۲۰۲۴ به ۲.۸ درصد و در سال ۲۰۲۵ به ۴.۲ درصد افزایش یابد. این رشد عمدتاً به دلیل افزایش تدریجی تولید نفت از سه ماهه چهارم سال ۲۰۲۴ خواهد بود. پیش‌بینی رشد برای سال ۲۰۲۴، حدود ۰.۷ درصد کمتر از پیش‌بینی‌های ژانویه است که این کاهش به تمدید کاهش‌های داوطلبانه تولید نفت و درگیری‌های جاری در منطقه نسبت داده می‌شود.

نمودار ۱. پیش‌بینی رشد تولید ناخالص داخلی (درصد)

منبع: بانک جهانی

مطابق پیش‌بینی‌های صورت گرفته، رشد اقتصادی برای کشورهای شورای همکاری خلیج فارس در سال ۲۰۲۴ به ۲.۸ درصد و در سال ۲۰۲۵، ۴.۷ درصد خواهد بود. انتظار می‌رود که تمدید کاهش تولید نفت، رشد تولید را در سال ۲۰۲۴ با کاهش همراه کند. با این حال، اگرچه این کشورها با کاهش تدریجی رشد تا پایان سال ۲۰۲۴ مواجه خواهند بود، این کاهش، به افزایش رشد در سال ۲۰۲۵ کمک خواهد کرد. در عربستان سعودی نیز، علی‌رغم کاهش پیش‌بینی شده در تولید نفت، انتظار می‌رود که فعالیت‌های اقتصادی در سال ۲۰۲۴ افزایش یابد. این رشد به دلیل فعالیت‌های قوی غیرنفتی صورت گرفته توسط این کشور، مصرف خصوصی و سرمایه‌گذاری قوی و حمایت سیاست‌های مالی و پولی است. در سال ۲۰۲۵، با از سرگیری تدریجی فعالیت‌های نفتی، انتظار می‌رود که رشد اقتصادی برای این گروه کشورها بیشتر تقویت شود.

در میان دیگر کشورهای صادرکننده نفت، پیش‌بینی می‌شود که رشد اقتصادی در جمهوری اسلامی ایران برای سه سال مالی که از سال ۲۰۲۴/۲۰۲۵ شروع می‌شود، کاهش یابد، در حالی که عدم اطمینان درباره چشم‌انداز این کشور افزایش یافته است. در واقع این کاهش تا حدی به دلیل تقاضای پایین جهانی، اثرات مداوم تحریم‌های بین‌المللی و کمبود انرژی داخلی است. در الجزایر، پیش‌بینی می‌شود که رشد اقتصادی در سال ۲۰۲۴ تحت حمایت بخش غیر هیدروکربن قرار گیرد و در سال ۲۰۲۵ با بهبود وضعیت رشد بخش کشاورزی افزایش یابد. همچنین، بهبود نسبی در بخش نفت در سال ۲۰۲۵ به تقویت رشد در عراق کمک خواهد کرد. در انتها نیز در صورت حفظ ثبات سیاسی، رشد حدود ۵ درصدی برای لیبی پیش‌بینی می‌شود.

در میان کشورهایی که به واردات نفت متکی هستند، انتظار می‌رود رشد اقتصادی در سال ۲۰۲۴ به ۲.۹ درصد برسد که در رده اول به دلیل تأثیر درگیری‌های منطقه‌ای بر گردشگری، اندکی کمتر از انتظارات قبلی است. همچنین پیش‌بینی می‌شود رشد برای این کشورها در سال ۲۰۲۵ و ۲۰۲۶ به ۴ درصد افزایش یابد. در مصر، پیش‌بینی‌ها حاکی از آن است این کشور رشد اقتصادی ۴.۲ درصدی در سال مالی ۲۰۲۴/۲۵ و ۴.۶ درصدی در سال مالی ۲۰۲۵/۲۶ را تجربه کند که ناشی از افزایش سرمایه‌گذاری ناشی از توافق بزرگ مصر و امارات متحده عربی است. همچنین انتظار می‌رود برای این کشورها هزینه‌های مصرف‌کننده افزایش یابد که با کاهش نرخ تورم حمایت می‌شود. علاوه بر این، کاهش نرخ ارز باعث افزایش صادرات خالص خواهد شد. پیش‌بینی می‌شود که اقتصاد اردن در سال‌های ۲۰۲۵/۲۶، نرخ رشد سالانه ۲.۶ درصدی را، علی‌رغم عقب‌نشینی موقت در فعالیت‌های مرتبط با گردشگری به دلیل درگیری‌های منطقه‌ای، حفظ کند.

در تونس با فرض شرایط آب و هوایی بهتر به دنبال خشکسالی‌های اخیر، بهبود شرایط مالی و پیشرفت در اصلاحات مالی و رقابتی، انتظار می‌رود رشد اقتصادی سالانه بین سال‌های ۲۰۲۴ تا ۲۰۲۵ به ۲.۴ درصد بهبود یابد. از سوی دیگر، پیش‌بینی می‌شود که مراکش در سال ۲۰۲۴ رشد کندتر ۲.۴ درصدی را تجربه کند و کاهش تولیدات کشاورزی تا حدودی با عملکرد قوی در ساخت‌وساز و سایر بخش‌های صنعتی، به‌ویژه بخش‌هایی که درگیر بهبود خسارات ناشی از زلزله هستند، متعادل شود. اقتصاد جیبوتی احتمالاً در سال ۲۰۲۴ شاهد رشد متوسط ۵.۱ درصد خواهد بود و به دلیل تقاضای مداوم اتیوپی برای خدمات بندری خود، ثابت می‌ماند.

پیش‌بینی‌های رشد برای سوریه، کرانه باختری و غزه و یمن با عدم قطعیت قابل توجهی مشخص شده است. در کرانه باختری و غزه، چشم‌انداز اقتصادی به‌ویژه به دلیل درگیری‌های مداوم، تغییرات سیاست اسرائیل که دسترسی به بازار کار را تحت تأثیر قرار می‌دهد مبهم است. در نتیجه، پیش‌بینی می‌شود که اقتصاد در سال ۲۰۲۴ برای کرانه باختری و غزه حداقل ۶.۵ درصد و به طور بالقوه تا ۹.۴ درصد کاهش یابد. به همین ترتیب، چشم‌انداز رشد سوریه و یمن تحت تأثیر تداوم درگیری‌های منطقه‌ای، خشونت خانگی و تنش‌ها تحت تأثیر تداوم درگیری‌های منطقه‌ای در دریای سرخ، نامطمئن باقی بماند.

در سال ۲۰۲۴، انتظار می‌رود کسری مالی در منطقه افزایش یابد، اما هدف سیاست‌های مالی حمایت از رشد، به ویژه در کشورهای صادرکننده نفت است. در کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس، مانند کویت و عربستان سعودی، انتظار می‌رود مزاد مالی کاهش یابد زیرا درآمدهای نفتی کاهش خواهد یافت و هزینه‌های دولت نیز در حال افزایش است که دلیل آن را سیاست‌های مالی انبساطی می‌توان عنوان نمود. سایر صادرکنندگان نفت، مانند الجزایر و عراق نیز به دلیل هزینه‌های بیشتر، شاهد بدتر شدن وضعیت مالی خود خواهند بود.

کشورهای واردکننده نفت نیز همچنان کسری بودجه بالایی را تجربه خواهند کرد. به عنوان مثال، کسری مالی مصر رشد خواهد کرد مگر اینکه قرارداد مالی اخیر با امارات متحده عربی لحاظ شود، زیرا هزینه‌های بهره به دلیل سیاست‌های پولی انقباضی در حال افزایش است. شایان ذکر است، اقدامات حمایتی اجتماعی و کاهش درآمدهای مالیاتی، ناشی از کاهش فعالیت اقتصادی و هزینه‌های مصرف‌کننده، به چالش‌های مالی می‌افزاید.

در مقابل، انتظار می‌رود مراکش کسری مالی خود را با ادامه تلاش‌ها در راستای تثبیت مالی خود کاهش دهد. با نگاهی به سال ۲۰۲۵، انتظار می‌رود کسری مالی منطقه اندکی کاهش یابد که این بهبود تا حدی به دلیل افزایش درآمدهای نفتی و یکپارچگی تدریجی مالی در کشورهایی مانند الجزایر، مصر و اردن است.

در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس، که ارزها عمدتاً به دلار آمریکا گره خورده‌اند، انتظار می‌رود که سیاست‌های پولی به دنبال کاهش پیش‌بینی شده سیاست‌های پولی در ایالات متحده، ملایم‌تر شوند که این امر به رشد اقتصادی این کشورها کمک خواهد کرد. از سوی دیگر، در سال ۲۰۲۴، کشورهای واردکننده نفت، همچنان سیاست‌های پولی سخت‌گیرانه‌ای را برای کنترل تورم، اتخاذ خواهند نمود، اما انتظار می‌رود با کاهش فشارهای تورمی، از سال ۲۰۲۵ این سیاست‌ها را کاهش دهند.

انتظار می‌رود رشد درآمد سرانه در این منطقه در طول دوره پیش‌بینی، همراه با رشد تولید ناخالص داخلی بهبود یابد. با این حال، این رشد در کشورهای واردکننده نفت در مقایسه با کشورهای صادرکننده نفت ضعیف‌تر خواهد بود که بخشی از آن به دلیل افزایش تورم در کشورهای واردکننده نفت است. انتظار می‌رود قیمت‌های بالای مواد غذایی ناامنی غذایی را به‌ویژه در کشورهای دارای درگیری یا ناآرامی اجتماعی تشدید کند. در نتیجه، کشورهای واردکننده نفت احتمالاً پیشرفت محدودی در کاهش فقر خواهند داشت.

مولفه‌های کلیدی اقتصادی مانند مصرف خصوصی، مصرف عمومی، سرمایه‌گذاری ثابت و فعالیت‌های تجاری نیز نوسانات قابل توجهی را نشان می‌دهند. مصرف خصوصی به طور چشمگیری در سال ۲۰۲۳ کاهش می‌یابد و سپس به تدریج بهبود پیدا می‌کند. صادرکنندگان نفت، از جمله کشورهای شورای همکاری خلیج فارس و کشورهای غیرعضو شورای همکاری خلیج

فارس، در سال ۲۰۲۳ با کاهش شدید در این مولفه مواجه می‌شوند، اما پیش‌بینی می‌شود که به طور پیوسته بهبود یابد. در مقابل، واردکنندگان نفت رشد پایدارتری را نشان می‌دهند.

۳. آینده پر مخاطره منطقه منا

از جمله نگرانی‌های اصلی در منطقه منا برای سال ۲۰۲۴ و ۲۰۲۵، احتمال تشدید درگیری‌های مسلحانه است که به شدت بر واردکنندگان نفت و کشورهای اطراف تأثیر می‌گذارد. سایر ریسک‌ها نیز شامل افزایش خشونت محلی و تنش‌های اجتماعی، سخت‌تر شدن شرایط مالی جهانی، وقوع بلایای طبیعی بیشتر و رشد کندتر در چین است. از جنبه مثبت، رشد قوی‌تر از حد انتظار در اقتصادهای پیشرفته، به ویژه ایالات متحده، می‌تواند چشم انداز رشد منطقه را بهبود بخشد.

درگیری‌های طولانی‌تر، گسترده‌تر یا شدیدتر در منطقه منجر به افزایش خسارات انسانی و اقتصادی و همچنین تخریب زیرساخت‌ها می‌شود. اگر درگیری‌ها تشدید شود، ممکن است اختلالات قابل توجهی در عرضه نفت رخ دهد، به ویژه اگر کشورهای عمده تولیدکننده نفت به مناقشه کشیده شوند. تشدید درگیری‌ها همچنین می‌تواند بر فعالیت اقتصادی کشورهای همسایه تأثیر منفی بگذارد.

چشم انداز رشد منطقه همچنین می‌تواند به طرق مختلفی تضعیف شود که از جمله آنها می‌توان به افزایش عدم اطمینان کسب‌وکارها و مصرف‌کنندگان، کاهش گردشگری، خروج سرمایه و شرایط مالی سخت‌تر اشاره نمود. در مصر، تشدید حملات به کشتیرانی در دریای سرخ می‌تواند هم درآمدهای خارجی و هم فعالیت اقتصادی را کاهش دهد و بر رشد اقتصادی این کشور تأثیر بگذارد. چنین اختلالاتی همچنین می‌تواند بر کشورهای همسایه مانند جیبوتی و عربستان سعودی تأثیر بگذارد و توانایی صادرات آنها را کاهش دهد.

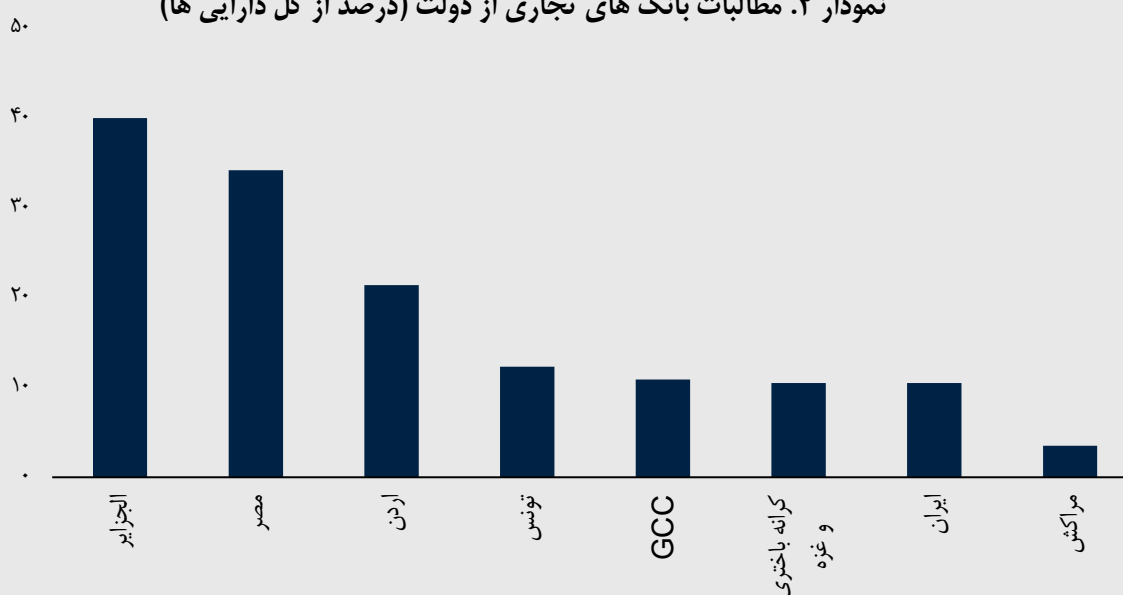
تشدید تنش‌های ژئوپلیتیکی در منطقه ممکن است منجر به افزایش خشونت و ناآرامی اجتماعی شود که می‌تواند تأثیرات منفی بر بهره‌وری و سرمایه‌گذاری داشته باشد. حوادث خشونت آمیز مکرر یا شدید می‌تواند منجر به افزایش فرار پناهندگان و آوارگی داخلی شود و تنش‌های اجتماعی را تشدید کند. افزایش در تعداد افرادی که تحت تأثیر درگیری یا خشونت قرار می‌گیرند احتمالاً ناامنی غذایی را بدتر می‌کند، فقر را افزایش می‌دهد و مانع توسعه اقتصادی می‌شود. این خطرات به ویژه در اقتصادهایی که در حال حاضر با شکنندگی یا درگیری روبرو هستند، که در آن ظرفیت مالی محدودی برای کاهش اثرات بر خانوارها وجود دارد، مشهود است و به ویژه در کشورهایمانند سوریه و یمن دیده می‌شود.

سخت‌تر شدن شرایط مالی جهانی، که احتمالاً ناشی از کاهش تحمل ریسک است، می‌تواند منجر به خروج سرمایه و کاهش ارزش پول در کشورهای واردکننده نفت، به ویژه کشورهایمانند سوریه، بسیاری از این کشورها در حال حاضر با

عدم تعادل خارجی قابل توجهی روبرو هستند و دسترسی محدود به استقراض خارجی، چشم‌انداز رشد آنها را بیشتر کاهش می‌دهد. در حالی که انتظار می‌رود چندین کشور، تلفیق مالی^۲ را اجرا کنند، اقدامات ناگهانی، مانند کاهش معافیت‌های مالیاتی گسترده و حمایت هدفمند از اقشار فقیر و آسیب‌پذیر می‌تواند اثرات نامطلوب بر رشد اقتصادی و توزیع درآمد را تشدید کند.

افزایش هزینه‌های استقراض، بار بازپرداخت بدهی را افزایش می‌دهد و منجر به تشدید کسری‌های مالی، به ویژه در کشورهایی که در حال حاضر با بدهی‌های دولتی قابل توجه و آسیب‌پذیری‌های مالی دست و پنجه نرم می‌کنند، می‌شود. این کشورها ممکن است نیاز به کاهش هزینه‌های زیرساختی و شبکه‌های ایمنی اجتماعی داشته باشند که به طور بالقوه توانایی آنها را برای واکنش به رکود اقتصادی محدود می‌کند. افزایش سطح بدهی همچنین بی‌ثباتی مالی را افزایش می‌دهد، به ویژه در کشورهایی که بانک‌های تجاری در معرض بدهی‌های دولتی هستند (نمودار ۲). نگرانی‌های بازار در مورد ریسک‌های مالی می‌تواند ترازنامه بانک‌ها را بدتر کند و منجر به کاهش اعتبار برای کسب‌وکارها و مصرف‌کنندگان شود.

نمودار ۲. مطالبات بانک‌های تجاری از دولت (درصد از کل دارایی‌ها)

منبع: بانک جهانی

منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا با خطرات ناشی از حوادث آب و هوایی شدید و بلایای طبیعی، مانند زلزله، مواجه است. رویدادهای گذشته مانند خشکسالی‌های شدید و سیل‌ها، دسترسی به نیازهای ضروری مانند آب آشامیدنی، به ویژه برای گروه‌های آسیب‌پذیر را به شدت تحت تأثیر قرار داده است (بانک جهانی ۲۰۲۳). اگر این رویدادهای شدید آب و هوایی شدیدتر

² fiscal consolidations

شوند، می‌توانند تولیدات کشاورزی و در دسترس بودن مواد غذایی را کاهش دهند که این امر احتمالاً باعث افزایش قیمت مواد غذایی، افزایش ناامنی غذایی و سطح فقر می‌شود. کشورهایی که فاقد زیرساخت‌های تاب‌آور برای مقابله با این بلاهای مرتبط با آب و هوا هستند، آسیب‌های انسانی و فیزیکی بیشتری را متحمل می‌شوند که منجر به هزینه‌های بالاتر برای تلاش‌ها در راستای بازسازی می‌شود.

رشد ضعیف‌تر از حد انتظار در چین می‌تواند اثرات نامطلوبی بر صادرکنندگان نفت داشته باشد و در درجه اول با کاهش تقاضا و قیمت نفت همراه است. این وضعیت ممکن است صادرکنندگان نفت را وادار کند که کاهش تولید بیشتری را در نظر بگیرند یا کاهش‌های فعلی را تمدید کنند، که به طور بالقوه چشم‌انداز رشد را در سراسر منطقه کاهش می‌دهد.

یک فرصت کلیدی برای افزایش رشد اقتصادی در منطقه، رشد قوی‌تر از حد انتظار در ایالات متحده است. این سناریو تقاضای جهانی را تحریک می‌کند و در نتیجه صادرات از منطقه را افزایش می‌دهد. کشورهای صادرکننده نفت از افزایش قیمت جهانی نفت ناشی از افزایش تقاضا بهره‌مند خواهند شد که به طور بالقوه منجر به افزایش تولید نفت می‌شود، به ویژه پس از اینکه اعضای اوپک پلاس کاهش تولید خود را تا اواخر سال ۲۰۲۵ کاهش دادند. کشورهای واردکننده نفت نیز از افزایش تقاضای جهانی سود خواهند برد و صادرات کالاهای تولیدی و صنعتی خود را افزایش دهند.

۴. جمع‌بندی

تحولات اخیر در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا به دلیل تنش‌های ژئوپلیتیکی و عدم اطمینان در سیاست‌ها، شرایط اقتصادی ناپایداری را ایجاد کرده است. درگیری‌ها در غزه و حملات در دریای سرخ باعث اختلال در تجارت جهانی و کاهش ترانزیت نفت از طریق کانال سوئز شده است. این وضعیت، کشورهای صادرکننده و واردکننده نفت را تحت فشار اقتصادی قرار داده و رشد منطقه‌ای را کاهش داده است.

کشورهای صادرکننده نفت، از جمله اعضای اوپک پلاس، با کاهش تولید نفت تلاش کرده‌اند تا قیمت‌ها را تثبیت کنند. اما این تصمیم‌ها منجر به کاهش فعالیت اقتصادی در این کشورها شده است. به طور خاص، عربستان سعودی با کاهش تولید نفت و انقباض اقتصادی مواجه شده است، هرچند فعالیت‌های غیرنفتی توانسته تا حدی اثرات منفی را جبران کند. ایران، به عنوان یک کشور غیروابسته به اوپک پلاس، توانسته با افزایش تولید و صادرات نفت، رشد اقتصادی مثبتی را تجربه کند.

در مقابل، کشورهای واردکننده نفت با چالش‌های متعددی از جمله افزایش تورم، کاهش فعالیت‌های خصوصی و کسری‌های حساب جاری روبرو هستند. مصر، به عنوان یکی از این کشورها، کاهش رشد اقتصادی را به دلیل محدودیت‌های وارداتی و کاهش ترانزیت از کانال سوئز تجربه کرده است.

پیش‌بینی‌ها نشان می‌دهد که رشد اقتصادی منطقه منا در سال ۲۰۲۴ به ۲.۸ درصد و در سال ۲۰۲۵ به ۴.۲ درصد خواهد رسید. این افزایش به دلیل بهبود تدریجی تولید نفت و رشد فعالیت‌های غیرنفتی در کشورهای شورای همکاری خلیج فارس خواهد بود. با این حال، این چشم‌انداز با ریسک‌های زیادی از جمله تشدید درگیری‌های مسلحانه، خشونت و ناآرامی‌های اجتماعی و شرایط مالی سخت‌تر مواجه است.

در نهایت، منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا نیازمند مدیریت بهینه منابع، کاهش تنش‌های ژئوپلیتیکی و اجرای سیاست‌های مالی و پولی مناسب است تا بتواند بر چالش‌های موجود غلبه کرده و به سوی رشد اقتصادی پایدار حرکت کند. این منطقه با پتانسیل‌های فراوان خود می‌تواند با اتخاذ راهبردهای درست، بهبود قابل توجهی را در شرایط اقتصادی خود شاهد باشد و به سوی آینده‌ای روشن‌تر گام بردارد.